

Nikola Tesla a kresťanstvo

Lucia Laudoni

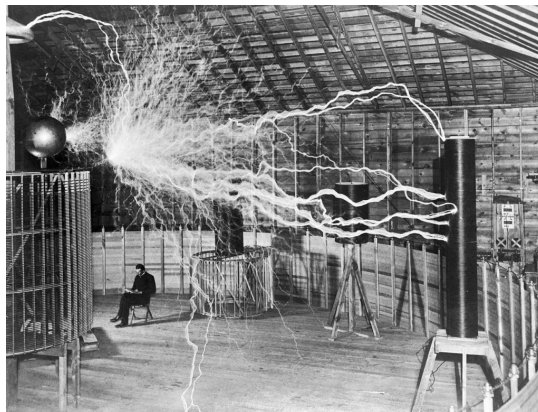
14. novembra 2022 ✚ *História Spoločnosť*

Muž, ktorý sa intenzívne venoval výskumu elektriny, vraj prišiel na svet počas letnej búrky. O srbskom vedcovi, konštruktérovi, filozofovi a technickom vizionárovi Nikolovi Teslovi sa popísali tony papiera. Prisvojujú si ho ezoterici, konšpirátori, panteistickí vyznávači pseudomystickej ekológie a žongléri s iskrami metafyziky, o ktorých platí to klasické *gloriam in culpis invenio* – nachádzam slávu v chybách.

Len kresťania sa k Teslovi akosi nehlásia. Je ovocie života a diela svetoznámeho vynálezcu „svetlodarné“ *secundum sensum spiritualem*, aj v duchovnom zmysle?

Každý experiment je nabitý nebezpečenstvom. *Sine periculo* (bez nebezpečenstva) by experiment už viac nebol kognitívnym kyvadlom medzi očakávanou lžou a neočakávanou pravdou.

Slová *experimentum* (pokus) a *experientia* (skúsenosť) majú v latinčine spoločný koreň, ktorý v 19. storočí odhalil aj český lexikograf Václav Křížek, hľadajúci v slovese *experior* spojenie *ex* a *periculum*. Stretnutie s Bohom je najnebezpečnejší „experiment“, veď na jeho konci čaká *signum mortis*. Číha na každého, kto premárnil život gumovaním nezmazateľného a čistého Božieho akordu z kakofonickej partitúry nášho sveta.

Nikola Tesla vo svojom laboratóriu v decembri 1899.

Zdroj: Wellcome Library, Londýn / commons.wikimedia.org

Srbsko-americký *inventor artium* a jeho menovec, pravoslávny biskup, filozof a literát Nikola(j) Velimirovič povýšili experiment na teologickú výpoveď. Každý po svojom.

Obaja muži sa po prvý raz stretli v New Yorku v roku 1916 a „spojkou“ medzi nimi bol profesor Radosavljevič, Teslov dobrý známy. Kontakt geniálneho inžiniera a jeho vladyku dal život často citovanej anekdote, ktorá nás pozýva nahliadnúť na Teslov duchovný profil mikroskopom kresťanstva.

Pri jednej z návštev Ameriky v prvých desaťročiach minulého storočia sa vladyka Velimirovič zastavil u slávneho vedca, ktorý ho pozval do svojho laboratória. Len čo biskup otvoril dvere Teslovho technického kráľovstva, vedec dal do pohybu tisíc ozubených kolies.

„Priateľ môj, čo si to práve urobil? Čo je to za sila, ktorá poháňa toľko kolies?“ spýtal sa biskup Nikolaj.

„Si vzdelaný muž, mal by si vedieť, čo to je,“ odpovedal moderný opifex.

„Čo je to?“

„No predsa elektrina!“

„Keď si taký veľký odborník na elektrinu, povedz mi, či vaša veda niekedy odhalí spôsob, ako uvidieť všetky tajomstvá tejto sily voľným okom.“

„Nikdy,“ odvetil Tesla, „pokiaľ svet existuje.“

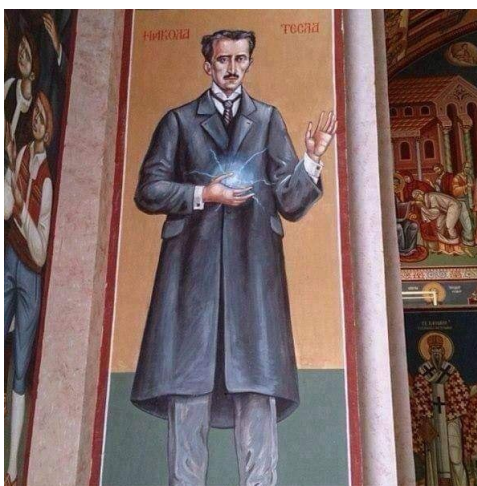
„Prečo si potom ľudia prajú vidieť Boha na vlastné oči? Sila predsa existuje aj vtedy, keď ju voľným okom nevidíme,“ uzavrel biskup Nikolaj.

Busty týchto dvoch veľkých synov srbského národa spoločne „strážia“ srbskú katedrálu svätého Sávu v New Yorku.

V slávnej štúdii *Problém zvyšovania ľudskej energie (The Problem of Increasing Human Energy)* Tesla hodnotí kresťanské náboženstvo ako hlboko múdre, vedecké a nesmierne praktické. Domnieva sa, že všetky ostatné religiózne systémy sú výsledkom abstraktného myslenia a jedine kresťanstvo do seba integrovalo praktickú skúsenosť, ktorá nie je odrezaná od každodenného života. Tesla bol polyglot a latinská etymologická niť medzi skúsenosťou a experimentom mu *stricto sensu* nebola cudzia.

V literatúre o tomto svojráznom vynálezcovi sa stretávame s tvrdením, že jeho technické vízie sprevádzali fotokinetické („svetlohybné“) halucinácie a záblesky neidentifikovateľných lúčov. Aký bol pôvod týchto zábleskov, sa dnes už ťažko dozvieme. Dôraz na mystickú povahu svetla kládli už novoplatónski *theurgovia*. Výzva „nadýchať sa slnečných lúčov“ bola súčasťou iniciačných obradov starovekej mithraistickej sekty, ktoré nám odhaľuje Dieterichova kritická edícia magických textov Mithrovho kultu v kontexte neskorého pohanstva (*Eine Mithrasliturgie*) z roku 1903. Neexistujú žiadne pramene, ktoré by potvrdzovali Teslov zvýšený záujem o mithraizmus. Je však dôležité pripomenúť, že mal blízko k učeniu pravoslávneho mystika, *hesychastu* a mnícha Gregora Palamu svätorečeného byzantskou cirkvou. Palamovo učenie o božských energiách mohlo dokonca ovplyvniť Teslov koncept elektricity.

Grécki cirkevní otcovia vzťahovali dar nestvoreného Božieho svetla na udalosť Kristovho premenenia (*transfiguratio*) na hore Tábor. Srbský génius však nehľadal fyzikálne vysvetlenie biblických javov, ale naznačoval, že elektrická energia môže byť *ancilla theologiae*, pokiaľ v nej budeme hľadať stopy Božej stvoriteľskej potencie, ktorá nás všetkých presahuje.

Slávny vedec na múroch pravoslávneho chrámu v bosnianskom meste Trebinje.

Zdroj: sciencemeetsfaith.wordpress.com

Na veľkorozmernom obraze v pravoslávnom chráme v Trebinje drží Tesla v rukách čosi ako guľový blesk. Portrét slávneho vedca v štýle byzantskej ikonografie prekvapí nejedného západného návštevníka. Na „ikone“ Nikolu Teslu však chýba svätožiara, čo je v pravosláví neklamným dôkazom, že daná osoba nebola kanonizovaná a Cirkev ju nepovyšuje na oltár. Čo teda hľadá v kostole?

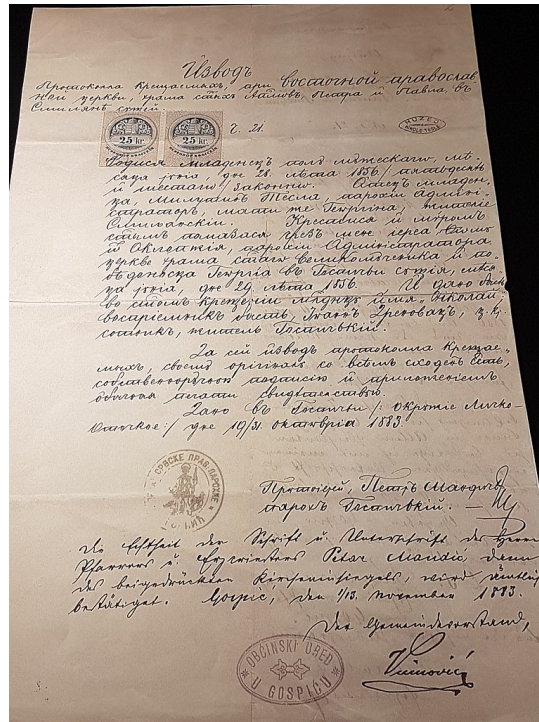
Nezabúdajme, že Balkán je dedičom byzantskej mentality, v ktorej je hlboko zakorenený inštitút posvätného donorstva (*ex voto*). Fundátori (zakladatelia) a sponzori svätostánkov či kláštorov, prípadne ďalšie významné osobnosti, ktoré pozdvihli Cirkev a národ, bývajú zvečnené v interiéri chrámov neďaleko hlavného portálu. Nesmú byť súčasťou ikonostasu a od fresiek svätcov sa odlišujú absenciou nimbu (svätožiary). Nikola Tesla je pre srbské pravoslávie prototypom kresťanského majstra prírodných vied, ktorý sa napriek svojim myšlienkovým zákrutám nikdy nevzdal Boha. Ako by aj mohol, keď bol synom východného pravoslávneho kňaza, ktorý sa vytrvalo modlil za Nikolovo kňazské povolanie?

Otec legendárneho vedca Milutin Tesla si obliekal kňazský felón v chrámoch v Smiljane a v Gospići. Bol veľmi sčítaný a pravidelne prispieval do miestnej tlače. V liste adresovanom dcére veľvyslanca Kráľovstva Juhoslávie v Spojených štátoch Pole Fotičovej si Nikola Tesla, vtedy už kapacita na poli rodiacich sa technológií, s úctou spomína na svojho otca ako na „veľmi učeného muža, ktorý mal odpoveď na každú otázku“. Otec Milutin vynikal v homiletike a vynálezca po ňom zdedil *donum verbi*.

V byzantskom obrade sa bohoslovec pred vysviackou môže oženiť, po chirotonii (vysviacke) už nie. Milutin sa oženil s jemnou a tichou Georginou, ktorá vynikala zbožnosťou a pracovitosťou. Aj ona bola dcérou pravoslávneho duchovného. Šťastie po boku východných kňazov našli aj Georginine dcéry – sestry slávneho „krotiteľa prúdu“. Matka vytrhla mladého génia z pasce hazardu, do ktorej spadol po tom, čo mu Matica srbská dvakrát zamietla žiadosť o študijné štipendium.

Osobitný vplyv na náboženskú formáciu malého Nikolu mal brat jeho matky, ktorý neskôr prijal funkciu pravoslávneho metropolitu. Tesla na vladyku Mandiča nedal dopustiť a nezaprel pokrvné puto, ktoré jeho anglosaským kolegom nebolo po vôli. Metropolitovi vďačil za lásku k Descartovej filozofii, Cartesiova zásada *cogito ergo sum* bola jeho zlatou niťou v labyrinte ideí.

Počas dospievania ho fascinoval Goetheho *Faust*. Dokázal ho recitovať naspamäť celé hodiny (podobnej intelektuálnej vášni sa oddával objaviteľ Tróje Heinrich Schliemann očarený Homérom), akoby tušil, že mefistovské *cognitio ex voluptate* (poznanie z rozkoše), a nie rozkoš z poznania, bude pre modernú vedu veľkým pokušením.

Doklad o pravoslávnom krste budúceho svetoznámeho vynálezcu.

Zdroj: Boban Markovic / commons.wikimedia.org

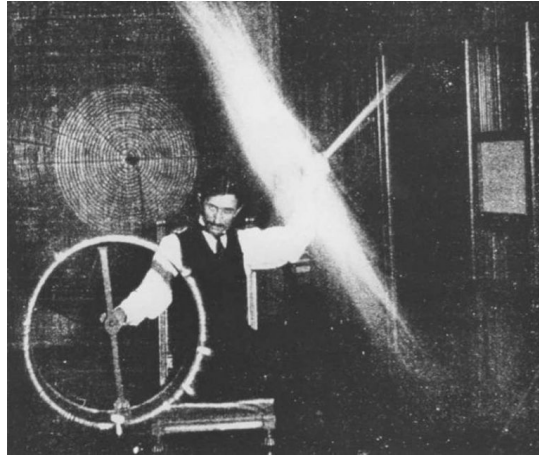
Belehradské Teslovo múzeum opatruje vzácny záznam o krste budúceho „otca bezdrôtového prenosu“. Sviatosť vyslúžil pravoslávny kňaz Toma Oklobdžija z Gospića na druhý deň po chlapcovom narodení. Rodičia sa s krstom ponáhľali, pretože chlapčá bolo slabé a zdalo sa, že neprežije. Dieťa nezomrelo, popolom však ľahol kostolík, kde ho krstili. Zbombardovali ho počas druhej svetovej vojny. Na základoch starého kostola postavili v roku 1986 nový, ktorý je dnes súčasťou Pamätného centra Nikolu Teslu. Interiér chrámu prešiel kompletnou rekonštrukciou v roku 2006 pri príležitosti 150. výročia od Teslovho narodenia. Encyklopédie upresňujú, že fyzik, po ktorom je pomenovaná jednotka magnetickej indukcie, sa prvý raz pozrel na tento svet 10. júla 1856 a zomrel na pravoslávne Vianoce 7. januára 1943.

Zánik a opätovná obnova chrámu, ktorý bol svedkom Nikolovej kresťanskej iniciácie, akoby symbolizovala jeho (spočiatku dosť ambivalentný) vzťah k dogmatickému pokladu Cirkvi a neskoršie obrátenie *coram Deo*. V čase štúdií v Grazi, v Prahe a počas najslávnejších amerických rokov Tesla určite nežil liturgicky. Do istej miery to ospravedlňuje relatívna nedostupnosť pravoslávnych svätých v západnom svete v dobe *fin de siècle*.

Je chvályhodné, že v Amerike neupadol do bludov protestantizmu alebo agnosticizmu, ktoré vôkol neho bujnili s nevídanou silou. Teslovu myseľ väčšmi dráždila módna vlna fascinácie hinduizmom, z ktorej našťastie vytriezvel a ku koncu života sa tesnejšie primkol k srbskému kresťanskému dedičstvu. Zmieril sa s Bohom a v listoch horlil za „svätý kríž a zlatú slobodu“.

Šéfredaktor časopisu *Pravoslávny misionár* a duchovný pri Chráme Alexandra Nevského v Belehrade presbyter Oliver Subotič je autorom najnovšej knižnej sondy do náboženského myslenia tohto priekopníka

elektrotechniky. Monografia nazvaná *Tesla – Duchovný charakter (Tesla – Spiritual Character)* je v mnohých aspektoch objavná.

Podľa neoverených zdrojov sa Tesla pokúšal experimentovať s časopriestorom.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Premýšľajúc nad pojmom charakter nie je možné prehliadnúť jeho klasickú etymológiu, ktorá sa vryva hlboko do ľudskej duše. A do doslova. Starogrécke maskulínium *χαρακτήρ* pomenúva malý a ostrý predmet s úzkym hrotom, ktorý slúži na gravírovanie a rytie určitého písmena alebo znaku, respektíve stopu tohto nástroja. A čo vlastne znamená sloveso *χάρασσω*, z ktorého je odvodené podstatné meno *χαρακτήρ*? Naostriť, vyryť, zraniť rytím. Substantívum *character*, pod ktorým si dnes mylne predstavujeme ľudský temperament schematicky definovaný Hippokratom a Galénom, „darovala“ rímskej civilizácii gréčtina. Je veľmi zaujímavé, že svätohieronymovská Vulgata kladie slovo *character* na miesta v Zjavení svätého Jána, v ktorých sa píše o apokalyptickom znaku šelmy (*character in dextera manu aut in frontibus suis*).

Subotič sa usiluje dokázať, že charakter Nikolu Teslu nemal nič spoločné s technokratickým väzením, od ktorého možno bude držať kľúče sám antikrist.

Autor knihy sa podujal na mravčiu prácu. Strávil hodiny prezeraním zdigitalizovanej Teslovej korešpondencie, ktorú vlastní srbské aj americké inštitúcie vrátane Kongresovej knižnice vo Washingtone. Otec Subotič prináša plastický a živý obraz Teslovej religiozity, pričom sa striktnie pridrižiava citovanej pramennej základne.

„Pri písaní mojej štúdie som cítil Božiu pomoc,“ upresňuje Subotič pre srbský portál Spc.org. Ten v júli 2021 priniesol rozsiahly rozhovor s autorom knihy venovaný skladaniu mozaiky Teslových náboženských názorov. „Spomínam si na deň, keď som hodiny a hodiny študoval rozsiahlu korešpondenciu medzi Teslom a jeho americkými priateľmi. Bol som unavený z čítania stoviek elektronických kópií mikrofilmov, a keďže nič nenasvedčovalo tomu, že v dokumente, ktorý som mal na stole, nájdem niečo dôležité pre tému môjho výskumu, bol som v pokušení vzdať sa ďalšieho čítania. Vtom na moju terasu priletel holub. Bol veľmi vytrvalý a zdalo sa, že ma chce na niečo upozorniť. Považoval som to za Božie posolstvo, aby som hľadanie nebral na ľahkú váhu a pokračoval v čítaní, hoci to vyzeralo tak, že v tej korešpondencii nenájdem nič podstatné. A skutočne, po pár minútach som narazil na dokument prvotriedneho významu. Preto úprimne hovorím, že bez Božej pomoci by som túto knihu nedokázal napísať.“ V liste J. P. Morganovi z roku 1904 sa vynálezca priznáva, že uzavrel „tajnú dohodu“ so svätým Mikulášom, ktorého miloval už od detstva. Divotvorca z Myry bol Teslovým patrónom a najobľúbenejším svätcom, ku ktorému sa

utiekal v čase bolesti a finančnej krízy.

Pravoslávie technického génia bolo a je *res magni pretii* a vzácna perla v bahne materializmu, v ktorom sa topili Teslovi vedeckí kolegovia. Jeho duchovná perla by však bola ešte žiarivejšia, pokiaľ by sa ponorila aj do prameňa katolíckeho latinského univerzalizmu.

Teslovo kresťanstvo bolo ustavične podrobované skúške ohňom vyplývajúcej z jeho nepokojnej a mimoriadne tvorivej povahy. Muselo byť skalou v oceáne myšlienkových vĺn, ktoré sa na ňu valili ako cunami, až sa zdalo, že jej niet. Keď však príval opadol, ukázalo sa, že skala Kristovej viery v Teslovom srdci odolala nárazom a nepohla sa odtiaľ ani vtedy, keď ju pod vplyvom vonkajších impulzov nebolo vidno.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/nikola-tesla-a-krestanstvo/>